

IŠ TEISĖS

Min. Dr. Stasys Antanas Bakis

KATALIKŲ BAŽNYČIOS DOKTRINA APIE TAUT
APSISPRENDIMO TEISĘ

LA DOCTRINE DE L'EGLISE CATHOLIQUE SUR LE DROIT DES PEUPLES A DISPOSER D'EUX-MEMES

par

Dr. Stasys Antanas Ba kis

Résumé

L'auteur de l'article souligne l'actualité du problème. Ensuite il donne un bref aperçu sur l'origine, la définition et les possibilités d'application pratique du droit des peuples à disposer d'eux-mêmes. Puis, il essaie de mettre en relief quelques principes de la doctrine de l'Eglise Catholique sur ce problème, en s'appuyant sur les encycliques et les lettres pastorales des évêques, et fait l'historique de cette doctrine jusqu'à nos jours. Enfin, l'auteur de l'article attire l'attention sur la nocivité de la doctrine marxiste-communiste condamnée par les Papes et souligne l'attitude des Etats-Unis, de l'U. R. S. S. et de l'Organisation des Nations Unies sur le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes. En terminant son article, l'auteur relève l'importance de la doctrine de l'Eglise Catholique dans l'application du droit des peuples à disposer d'eux-mêmes et souligne la nécessité pour les catholiques de bien connaître cette doctrine et de la défendre dans les relations internationales.

KATALIK BAŽNYIOS DOKTRINA APIE TAUT APSISPRAUDIMO TEIS

« *Tarptautin s nat raltiosios teis s principai ... reikalauja, kad b t pagerbta kiekvienos tautos teis nepriklausomyb , egzistencij ir galimum palaipsniui progresuoti civilizacijos kelyje; jie reikalauja taip pat, kad ištikimaj b t laikomasi pasirašyt sutar i , sankcionuojam pagal tarptautin s teis s d snius» (Pijus XII, enc. *Summi Pontificatus*, 1939.X.20 d.).*

žanga : Klausimo aktualumas;

- I. *Taut apsispraudimo teis s s voka, kilm , praktiško pritaikymo galimumai;*
- II. *Katalik Bažny ios doktrina taut apsispraudimo teis s klausimu,*
- III. *Istorin Katalik Bažny ios doktrinos apžvalga taut apsispraudimo teis s reikalui;*
- IV. *Katalik Bažny ios doktrina taut apsispraudimo teis s klausimu dabartyje;*
- V. *Kelios mintys apie Katalik Bažny ios doktrin taut apsispraudimo teis s klausimu ryšium su marksizmu ir J.T.O.;*

Baigiamosios mintys ir išvados.

žanga : Klausimo aktualumas

Gilindamies r pirm mums klausim , prisimename m s filosofo prof. S. Šalkauskio žodžius: «Kiekviena sveika, produktyvi ir civilizuota visuomen yra sykiu organiškai sudiferencijuota ir organiškai sufederalizuota visuma»¹.

Taut apsispraudimo teis visu aštrumu pasireišk pirmojo pasaulinio karo metu (1914-1918) ir jos praktiškas pritaikymas buvo apvainikuotas keli valstybi nepriklausomyb s atgavimu (Suomija,

¹Žiur. Rytas, 1935.VII.8 d., 152 nr., straipsn *Apie Darbo ir Bendradarbiavimo programos projekt* .

Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija, ekoslovakija etc.). Po antrojo pasaulinio karo (1939-1945), d j a, šioji teis buvo pažeista: kai kurios nepriklausomos valstyb s liko Soviet S jungos okupacijos junge, o kitos — Soviet S jungos politinio režimo r muose, nors formaliai ir tur damos «laisv ir nepriklausom » valstybi vard ir reiškimosi lytis. Jei karo laim tojai, atrod , nor jo tenkintis sukurt ja Europoje pad timi, tai tiek Soviet S jungos okupuot valstybi , tiek jos visiškoje takoje esan i krašt valstyb s vyrai bei politikai, es laisvajame pasaulyje, iškilmingai visam laisvajam pasauliui pareišk , jog Europos žemynas yra pusiau padalintas ir Europos dalis, atsid rusi Soviet S jungos kontrol je, neša vergijos pan ius. Neži rint to fakto, kad jau trylika met , kaip gyvename karo paliaub b kl je (nes taikos sutartis tvarkanti visos Europos reikalus dar n ra pasirašyta), ligi šiol viena Europos dalis tebegyvena vergijoje. Ir nuostabu, laisvasis pasaulis, atrodo, vis labiau su šia pad timi lyg apsibranta ir vis labiau tai nutyli... Tuo tarpu viso pasaulio spauda ir viešoji opinija vis dažniau ir dažniau kalba apie kov su kolonijalizmu, nedr sdama tokia pat energija kalb ti apie Soviet S jungos kolonijalizmo, ekspansijos bei imperijalizmo politik .

Neapsiriksime konstatuodami, jog *kova su kolonijalizmu po antrojo pasaulinio karo yra pats ryškiausias socialinio gyvenimo bruožas, kaip lygiai technikos srityje — atomin s energijos panaudojimas vairiems tikslams*. Šitoks konstatavimas vis labiau šiandien kartojamas ir vis dažniau knygoose bei variuose straipsniuose užtinkamas. Š reiškini specialiai tyr *Pranc z Socialini Savai i* 1948 m. sesija Lyone, o *Pranc z Katalik Intelektual Centras* 1953 m. savo darbus atskiru leidiniu atžym jo, pavadindamas j *Kolonijalizmas ir krikš ioniškoji s žin* ².

Lygiai prisimename, k mums lietuviams taut apsisprendimo teis yra davusi — t. y. m s išlikim . Be to, prisimename Karl Jaspers veikale *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte* išreikšt mint , jog «Krikš ionyb — Katalik Bažny ia yra pav luotas istorijos vykis ». Tai prisimindami, imsims klausim išži r ti, kad gal tum me susiorientuoti, kiek tai atitinka tikrov . Nors sakoma, norint reikalus supainioti, reikia šauktis jurist , bet neži rint to, ieškosime klausim išryškinti...

Šventasis Sostas šiuo klausimu jau 1948 m. J. E. Mgr. Montini raštu, J. Šv. Popiežiaus Pijaus XII vardu, adresuotu išvardyt Pranc z savai i organizacijos pirmininkui p. Charles Flory taip pad t apib dino : «Šv. Sostas su ypatingu d mesiu susipažino su

² Ži r. *Recherches et Débats*, 6 nr., Libr. A. Fayard, Paris 1953.

b simos *Pranc z Socialini Savai i* sesijos programa *Užj rio kraštai ir Vakar civilizacija*. Kas, iš tikr j , nemato, kad neturinti precedent nelaim , — iš kurios mes pradedame išbristi, — ne tik m s civilizacij pažeid , bet ji ir tolimiausiose užj rio tautose neš didel sukr tim , fermentacij , kurios pas kos yra neapskai iuojamos. Daugelis ši taut panoro nepriklausomai gyventi. Ir j dalyvavimas pasauliniame konflikte pažadino j s mon »³. Toliau Mgr. Montini prid r , kad šis *išsilaisvinimo troškuly s, kuris d l smurto priemoni , kuri griebiamasi, turi pavoj , ir kuris gali sukurti «netvark , d l kurios pasaulis gali b ti ilgai priverstas kent ti»*, jei tai nebus padaryta «tvarkos, teisingumo, savitarpinio susipratimo bei meil s » pagrindais, — *reikalauja « pilnutinio ir lojalaus išži r jimo », kuriuo «atsakomyb b t nustatyta ir pareigos apibr žtos»*⁴.

Iliustracijai galima pažym ti, kad nepriklausomyb gavo daug Azijos ir Afrikos taut : Indonezija, Indija, Pakistanas, Vietnamas, Laos, Kambodžas, Malezija, Marokas, Tunizija, Libija, Ganha ir t.t., o t ideologin kov prieš kolonijalizm veda J.A.V., Soviet S junga, 29 Bandunge pirm kart 1955 m. bal. 18-24 d. susirinkusios Azijos ir Afrikos valstyb s bei Jungtini Taut Organizacija, kurios 1945 m. birželio 25 d. priimtas statutas galino jos vairias staigas t kov vest... Tenka pamin ti dar ir tai, kad vairi krašt komunist partijos bei paskiri asmenys tai kovai talkininkauja, nebekalbant apie asmenis, kilusius iš vairi kolonij .

Šios kelios žangin s mintys kelia ir žadina kitas mintis ir galina teigti, kad po antrojo pasaulinio karo pasireiškusi kova prieš kolonijalizm , yra ne kas kita, kaip po 1918 met karo paskelbtojo taut apsisprendimo teis s principo konkretus pritaikymas. Tai nepaprastai aktualus ir rimtas klausimas. Ši studija ir siekia š klausim panagrinti Katalik Bažny ios doktrinos šviesoje.

I. Taut apsisprendimo teis s voka, kil m , PRAKTIŠKO PRITAIKYMO GALIMUMAI

Ši teis apib dinama, kaip «juridinis pagal pozityv tarptautin teis galimumas, — suteikiamas juridiniams asmenims, politinio susigrupavimo nariams, — susiburti politin vienet , kurti valdymosi organus, arba prisid ti prie organizuotos politin s bendruo-

³ Žiūr. *Chronique Soc. de France*, 1948 m., 5 psl., *Semaine Soc. de France*, XXXV sesija, Lyon.

⁴ Ten pat, 6 psl.

men s *laisvu apsisprendimu* »⁵. Ir aiškinama kad šis naujas 1914-1918 m. karo laiku suformuluotas principas yra labai panašus taut (tautybi) paskelbimo princip . Manoma yra, kad jis susij s yra su J.A.V. 1776 m. liepos 4 d. Nepriklausomyb s Akto paskelbimu bei Pranc z Revoliucijos Žmogaus ir Pilie io teisi deklaracija. Juridin is jos suformulavimas buvo suredaguotas prezidento W. Wilsono 1915.V.27 d., 1917.1.22 d., 1918.11.11 ir VI.10 d. bei VII.4 d. pareiškimuose. Juristai ši redakcij pradžioje sutiko su pastabomis ⁶. B tent, pabr žta buvo, jog t princip reikia gerai suprasti ; ne-reikia, kad susikurt « valstyb s dulk s », kad provincijos atsikurt , kolonijos nepriklausomyb gaut etc. Es , šis gražus ir teisingas teorijoje principas galis tapti anarchijos bei revoliucijos šaltiniu. Taip, pavyzdžiui, P. Fauchille nuomone, š princip reikia taikyti tik «tam tikro didumo grup ms, sudaran ioms tikrai atskir tautyb , tur jusi jau praėityje savo egzistencij ir tik tautoms subrendusioms, t. y. galin ioms suverenumo funkcijas atlikti, ypa iai vidaus tvarkos išlaikymo srityje » ⁷. Tod l Taut S jungos Paktas, pasirašytas 1919 m. bal. 28 d. pramat , kad tik Taut S jungos kontrol je bet kuri bendruomen gali gyti nepriklausomo politinio vieneto teises, kitaip sakant kai Taut S jungos nariai j pripažins ⁸.

Sekdami istorijos vykius galime pasakyti, kad taut veržimasis savarankiškai tvarkytis yra labai senas. Prisiminkime tik žyd tautos kovas, lietuvi tautos kovas su savo kaimynais. Juristai kas kart vis ieškodavo nauj formul . Ypa tai pastebima Europos vairi karalys i k rimosi laiku, Reformos metu, kada toji teis buvo reiškiamo ir prieš pasaulin ir prieš religin valdži , kada tautos siek viduje politin s laisv s ir saugumo, o santykiuose su užsieniu — nepriklausomyb s. Abbé Grégoire, Pranc zijos revoliucijos eigoje, 1790 m., pateik konstitucionj traukti projekt , suredaguot taip : « Kiekviena tauta turi teis organizuoti ir pakeisti savo valdymos form ... Viena tauta neturi teis s kištis . kitos tautos valdymos formas ». V liau iškilo, kaip žinome, tautybi , *nationalités*, principas. Ži r dami pirm j ir antraj princip randame du ryškiu elementu : valios pareiškim ir kolektyv apsisprendim bendrai tvarkytis, kaip pranc zai vadina *vouloir vivre collectif*.

Taut apsisprendimo teis je daugiau vyrauja valios pareiškimo

⁵Žiur. G. Scelle, *Précis de Droit des Gens*, Deuxième partie, 262 psl., Rec. Sirey, Paris.

⁶Ži r. P. Fauchille, *Traité de Droit Intern. Public*, t. I, Première partie, Paix, 14 psl., Paris, Libr. Rousseau, 1922.

⁷Ten pat.

⁸Ži r. Taut S jungos Pakto, 1 str.

momentas ir t teis 1918 m. lapkričio 5 d. notoje, adresuotoje Vokietijos Kancleriui J.A.V. vardu, Landingas galutinai formulavo ir trauk j vadinauosius keturiolik W. Wilsono punkt , kaip normatyvin ir konstitucin tarptautin s bendruomen s naujosios santvarkos taisykl .

Praktiško pritaikymo taut apsisprendimo teis s reikalu, reziuumodami mintis, galime pasakyti, jog tas pritaikymas pirmiausia, šalia to, kad dar reikalinga, jog kitos valstyb s tai pripažint , — susiduria su šiais užmetimais: a. Ekonominio pob džio sunkumai, susij su žaliav klausimu ir su galimumu naujai valstybei autonomiškai kiniu poži riu tvarkytis. tai galima atsakyti, jog geriausias vaistas šiems sunkumams apgal ti yra tinkamas tarptautin s bendruomen s organizavimas bei tinkami žaliav ir vairi gamini mainai, b. Administracinio pob džio sunkumai, susij su susisieki mu su kitais kraštais, kaip keliai, oro susisiekimas, pri jimas prie j ros etc. Tai galima apgal ti tinkamu susisiekimo organizavimu (sakysime, Šveicarijos pavyzdys), c. Paskutinis užmetimas — saugumo bei strateginiai klausimai. Tas taip pat gali b ti išvengta tarptautinio patvarkymo keliu, kas dabartin s technikos ir atominio amžiaus laikais gali b ti lengvai išsprendžiama.

Bendrai, reikia pasakyti, kad taut apsisprendimo teis s pritaikymas, kaip sako G. Scelle ⁹, daug priklauso nuo bendrojo tarptautin s organizacijos progreso, t. y. reikia, kad taut apsisprendimo teis — laisv — tarptautin je plotm je b t taip tvarkoma, jog b t atsižvelgiama kiekvienos tautos interesus, kokio pob džio jie beb t , ir kad galutinis žodis b t teisei, o ne j gai pripažintas. Iš teisinio taško pridurtina dar taut apsisprendimo teis s pritaikymo, praktiško realizavimo galutin faz — iš kit valstybi pu s s pripažinimas. Nors tai yra labai reikšmingas naujos valstyb s gyvenimo momentas, bet pasitenkinsime pasakydami, jog tas pripažinimas tarptautin je teis je žinomas trimis lytimis: valstyb s pripažinimu, vyriausyb s pripažinimu ir sukil li pripažinimu¹⁰. Lietuvos dabartiniu atveju, kada didžiosios Vakar valstyb s tebepripaž sta Lietuvos valstyb s egzistencij , legal s Lietuvos valstyb s organai, reikalui esant, kompetentingi yra tartis ir kalb tis Lietuvos reikalais bet koku atveju ir net tada, sakysime, jei kalba eit apie taikos sutarties pasirašym . ia ir išryšk ja legali Lietuvos valstyb s organ svarba užsienyje.

⁹ Ten pat, 272 psi.

¹⁰ Ži r. ta linkme G. Scelle, *Manuel Élémentaire de Droit International Public*, Paris 1943, 120 psl.

II. Katalik Bažnyios doktrina taut APSISPRENDIMO TEIS S KLAUSIMU

Taip atrodo, kad tik pastaruoju laiku šis klausimas nuodugniau studijuojamas, nors tiek moral s vadov liai, tiek teologai specialiai n ra jo liet , sistemingai n ra aptar . ia, tod l, ir bus reiškiam tik kelios bandomosios mintys aptarti, kokia yra Bažny ios doktrina ir kokie yra iš tradicijos krikš ionyb s principai r pimu klausimu.

Tvirtinama, kad Bažny ios akimis ši taut apsisprendimo teis yra reali teis , bet ji n ra absoliutin teis ir ji negalinti b ti piktnaudojama, ar perdedama. Praktiškai tai reiškia, kad taikant ši teis gyvenime — reikia atsižvelgti suinteresuotos tautos ir bendr j kit taut , visos žmonijos gerov . Šia prasme pasisako *Code de Morale Internationale*, kur išleido *Union Internationale d'Etudes Sociales*, Kardinolo Mercier kurta 1920 m.¹¹

Bažny ia, b dama dvasin institucija, kartu ir skiria pasaulietiš k bei dvasišk srit ¹² ir skelbia b tin j dviej sait . Pasaulietiškuose dalykuose, kaip ir dvasiškuose, turi b ti laikomasi Bažny ios statym , ir d lto Bažny ia intervenuoja politinius klausimus. Prisimintina, kad jau iš gilios senov s laik yra žinomas posakis, jog šalia rašyt statym bei sakym , yra moralin s, dvasin s vertyb s, statymai, kuri žmogus turi laikytis, ir d l kuri jis kovojo¹³. Bažny ia neprasižengia su jai Dievo skirta misija, jei ji pasisako vairiais klausimais neliesdama technišk dalyk , kuriais ji nesir pina. Jinai tik skelbia principus, kurie turi praktiškos svarbos moralin s laikyenos srityje. « Bažny ia skelbia, kad Dievas žmog sutv r aiškiai precizuotam tikslui, tad visi žmogaus veiksmai turi arba geros, arba blogos reikšm s ryšium su jo likimu. Ir kaip tik Bažny ia laiko savo pareiga savo doktrin aiškinti ir bud ti, kad jos b t laikomasi žmoni veiksmuose, ar jie b t politiniai, socialiniai, kiniai, ar religiniai»¹⁴.

« Bažny ia nieku gyvu neriboja tuo nei autonomijos, nei teisi Valstybei, kuri savoje veikimo srityje yra tobula draugija, bet jinai siekia laiduoti politikos tikslingum , kuriuo patarnaujama žmogui, Dievo tvariniui, Dievo garbei »¹⁵.

Iš ši princip eina, jog

¹¹ Ži r. išvardyt kodeks , Ed. Sp s, Paris, 1951 m.

¹² « Atiduokite Dievui, kas Dievo, Ciesoriui, kas Ciesoriaus » (*Mato* 22, 21).

¹³ Antigonos pavyzdys.

¹⁴ Ži r. Tanganikos Vyskup 1953.VII.il d. laišk .

¹⁵ Ži r. *Tu es Petrus*, Paris, 1934, 1016-1041 psl.

1. valstyb yra autonomiška savo srityje, nors ta autonomija yra, kaip min ta, Dievo, Bažny ios ir žmogaus teis mis ribojama¹⁶ ;
2. Bažny ia ir dvasiškija nesikiša partij bei politini režim klausimus¹⁷ ;
3. Bažny ia negali b ti pajungiamo vienai kuriai partijai, ar vienam kuriam režimui¹⁸ ;
4. rinkikai ir išrinktieji tautos atstovai laisvi yra sutikti su esamu režimu, ta s lyga tiktai, kad b t laikomasi Bažny ios doktrinos ;
5. katalikai privalo ginti Bažny i ir jos doktrinos principus politin je plotm je ;
6. katalikams patriotizmo pareiga yra privaloma savai t vynei ir
7. jiems privaloma pilietinio lojalumo pareiga savai valstybei ir jos vyriausybei.

« Krikš ioniškoji doktrina, — kada ne sileidžiama paklaidas, — ne tik nesipriešina, kad b t siekiama pilie i , visuomeni , taut gerov s, bet grei iau ji palaiko, sustiprina, sutvirtina pagrindines žmoni draugij bazes, nustatydamo ir tvarkydama teisingumo pagrindais t draugij teises ir pareigas, tuo pa iu metu kviesdama žmones ir jungdama juos taiki , romi gerov tikrojo teisingumo globoje ir saugodama vis žmoni teis t laisv »¹⁹. Siekdama žmoni gerumo, tobulumo ir laimingumo bei j išganymo, Bažny ia nuolat primena ir kartoja paskir asmen bei nat rali j susigrupavim teises ir pareigas, t. y. individ , šeim , draugij , valstybi ir tarptautin s bendruomen s. To tikslo siekdama, Bažny ia, ypa iai, linkusi yra, Kristaus pavyzdžiu, r pintis neturtingais, nelaimingais, likimio nuskriaustais. D l to, ji be atvangos, r pinasi, kad nebeb t verg , kad kolonij gyventoj likimas b t pagerintas, kaip lygiai t , kurie d l politini likimo s lyg yra engiami, kad belaisviam likimo s lygos b t palengvinamos, b t r pinamasi tremtiniais, ir, pagaliau, kad darbinink pad tis b t pagerinta²⁰.

Kada kalbama apie taut apsisprendimo teis , prisimintina, kad Bažny ios akimis kiekvienas sukilimas yra teis tas, jei viešai žino-

¹⁶ Ži r. Pij aus XI enciklik *Ubi Arcano Dei*.

¹⁷ Ži r. *Le Siège Apostolique et les Missions*, žod *missionnaires*.

¹⁸ Ži r. Leono XIII enc. *Immortale Dei* bei min t j enc. *Ubi Arcano Dei*.

¹⁹ Ži r. Pij aus XII Apašt. Laišk ekoslovakijos Katalikams 1951.X. 28 d. Citata iš *La Paix Intérieure des Nations*, Paris 1952 m., Libr. Desclée, 576 psl.

²⁰ Ži r. *Hierarchie Catholique et Morale coloniale*, Paris 14 , 4, rue Thibaud.

ma, kad valdžia yra tironiška ir neteisinga. Bet ir šiuo atveju reikalaujama, kad b t gerai apgalvota, ar sukilimas turi šans pasisekti ir kad b t vil i , jog tolimesnis likimas gyventojams bus geresnis, negu prieš sukilim . Tai yra teis to apsigynino principo individualiniame gyvenime pritaikymas platesne prasme gyventoj bendruomen ms, tai yra teisingo karo teorijos pritaikymas, pagal kuri reikalaujama, kad karo tikslas b t geras, intencija b t kilni, nusistatymas tvirtas taikai ir teisingumui gyvendinti.

Tautoms neturinioms laisv s ir nepriklausomyb s Bažny ia primena, kad jos turi b ti lojalios esamai valdžiai, bet ji primena ir pareig katalikams myl ti savo t vyn bei ieškoti, kad jos gerov s b t siekiama teisingumo ir meil s pagrindais. «Bažny ia nepamierkia t kurie nenori, jog j tauta kam nors svetimam vergaut »²¹. Ir ši ja linkme prisimintina Popiežiaus Pijaus XII Kal d proga 1955 m. pasakyta kalba, kur jis primena valstyb ms, turinioms kolonij , kad jos « Kolonizuotoms tautoms suteikt palaipšniui politin teising laisv », tuo tikslu, kad b t siekiama žmogaus, žmonijos gerov s ir pasaulin s taikos. Reikia dar pridurti, kad Bažny ios doktrina laikosi tos id jos, jog palaipšniui b t einama prie pasaulio apjungimo, geresnio kinio, kult rinio bei politinio bendradarbiavimo, pasirenkant tokias lytis, kurios atrodyt geriausios, kad Dievo karalyst b t žem je gyvendinta. Praktiškai kalbant atrodo, kad Bažny ios doktrinai nesvetima mintis, kad pasaulyje sikurt federalin , ar konfederalin santvarka laikantis laisv s princip . Katalikai keliam klausim turi labai gerai apgalvoti ir atitinkamai praktiškai, techniškai politin je plotm je veikti.

II. Istorik katalik Bažny ios doktrinos APŽVALGA TAUT APSISPRENDIMO TEIS S REIKALU

Dažnai kartojama mintis, kad Bažny ia yra labai atsargi ir prisitaikanti prie esamos pad ties s lyg , kad ji ži rinti laiko ir vietos s lyg . Bažny ia griežtai laikosi amži eigoje pagrindini , principini nusistatym , Dievo kv pt ir einan i iš pa ios Bažny ios prigimties. T ja linkme daug galima b t kalb ti apie taut apsisprendimo teis pagal Katalik Bažny ios doktrin , popieži skelbt

²¹ Plg. Leono XIII enciklik *Libertas*, 1888 m., birž. 20 d. — Žiur. *Popieži Enciklikos*, Lux, 1949 m., 139 psl.

antikolonijalizmo politik²², Bažny ios kov su kolonijalizmu²³, bet vienos trumpos studijos r muose tai yra ne manoma padaryti. Tod l tik labai suglaustai pažvelkime, koks vaizdas r pirmu klausimu yra istorijos eigoje.

Senov ligi Romos imperijos žlugimo 475 m. — Mums dabar su-
prantama prasme tauta dar neegzistuoja, išskyrus išrinkt j Žyd
taut , kuri susiformavo gal b t d l Dievo apreiškim ir d l to buvo
sustipr j s jos vieningumas ir specifiškumas. Žinome, kad Senajame
Testamente buvo antagonizmas tarp nacionalizmo ir universalizmo.
Kristus savo gyvenimu, darbais ir žodžiu parod , kas yra žmonijai
krikš ioniška laisv ir tikroji žmonijos visuotin brolyb . Pagal tuos
principus yra griauamas senov s vergijos pasaulis ir kuriamos yra
laisv s, meil s, t vyn s ir tautos laisv s s vokos. Šv. Augustinas
kiek v liau atlieka didel vaidmen , nes jis skelb teisingojo karo
doktrin , pagrindus scholastinei teorijai sukurti²⁴.

Viduramžiai ligi Amerikos atradimo, 1492 m. — Šiuo laikotarpiu
suformuojama teisingojo karo teorija, nustatoma, kad «netik liai
teis tai turi tai, k jie valdo ; nei popiežius, nei imperatorius neturi
žem je suverenini politini jiems rezervuot sri i »²⁵. Šv. Tomas
sako : « Kunigaikš i pareiga yra proteguoti, ginti j žemes ... Karai
yra leistini ir pateisinami, jei jie gina neturtinguosius ir vis bendruo-
men nuo prieš ». Šiuo laikotarpiu susikuria pirmieji tautiniai vie-
netai : Pranc zija etc.²⁶.

Nuo 1492 m. ligi Pranc zijos Revoliucijos 1789 m. — Popiežius
Aleksandras VI nustato 1493 ir 1497 m. Ispanijos ir Portugalijos
tak zonas. Popiežiai pripaž sta, — nors ne visiškai m s laikais
žinomu tikslumu, ir tai suprantama, — kad vietiniai gyventojai
(autochtonai) turi teises teritorijas, kur jie gyvena. Daugelis teo-
log , ypa iai tai pabr ž yra ind n atveju. J. M. Cordero Torres²⁷,
cituoja, kad Vittoria, Soto, Las Casas, Ayels «pripažino laukini
tauteli suverenum ». Popiežiai, iš savo pus s, palaik teolog tezes
prieš j kritikus. Taip popiežius Paulius III paskyr 1543 m. Las
Casas de Chiappa vyskupu. Teolog kova prieš vergij popieži
buvo remiama. Popiežiai savo bul se kalb jo apie vietini gyven-

²² Ži r. *Colonisation et Conscience Chrétienne*, Libr. Arm. Fayard, kur
137-156 psl. specialistai studijuoja tekstus.

²³ Ži r. A. de Soras, *L'Eglise et V anticolonialisme, série Orientations*,
Ed. Spes, 1957.

²⁴ Ži r. R. Regout, S.J., *La Doctrine de la guerre juste*, Paris, Pedone,
1934, 33-34 psl.

²⁵ Innocentas IV (1243-1254).

²⁶ Ži r. Bouvines, 1214 m. Konstancos Taryba, 1415 m., etc.

²⁷ *Politica Colonial*, Madrid, 1953, 176 psl.

toj teis pilietin bei politin laisv²⁸. Urbonas VIII savo 1639 m. bal. 22 d. bule draud išindinti atimti « laisv bet koku b du ». Klemensas XI savo 1704 m. kovo 11 d. bul je aiškino, kod l Bažnyia gina silpnuosius.

XIX amžius. — Tai tautybi (nationalités) id jos amžius. Jau iama Pranc zijos Revoliucijos id j taka. Reaguojama Napoleono dominavim . Kyla romantizmo ir intelektual s j džiai, išsilaisvina Piet Amerikos valstyb s, sukuriamos Vokietijos ir Italijos politin s vieningos valstyb s, Belgija tampa nepriklausoma, nekalbant apie Lietuvos, Lenkijos ir kit taut sukilimus. V liau kaip žinome, po 1918 met , kelios Europos valstyb s gyja nepriklausomyb , o po 1945 m. daugelis Azijos ir Afrikos taut tampa nepriklausomomis valstyb mis.

Vis ši jud jim pradžioje popieži laikysena buvo neryški. Tik su popiežiumi Leonu XIII Bažny ia dr siai pareiškia savo doktrin²⁹. Pirmasis žingsnis jau buvo padarytas popiežiaus Leono XII, kada Piet Amerikos valstyb ms laisvinantis iš Ispanijos kolonijalizmo takos, jisai paskiria Piet Amerikoje vyskupus ir pirmasis pripaž sta Haiti respublik . Jis palaiko ankštus ryšius su sukilimo vadais (Bolivaru) ir kitom vyriausybi galvom, paskiria Piet Amerikos valstybes atstovus ir pasirašo konkordatus.

IV. Katalik Bažny ios doktrina taut apsisprendimo

TEIS S KLAUSIMU DABARTYJE

(nuo popiežiaus Leono XIII ligi ši dien)

Po cituotos Leono XIII enc. Libertas 1888 m. birž. 20 d., Benediktas XV, sekdamas Leono XIII posakiu, pareikštu 1898 m. rugs. 15 d. Apaštališkajame Laiške, pageidauja, kad vietoje « j gos teis s — teis s j ga laim t ». Benediktas XV dr siai intervenuoja už okupuot Belgij , už Lenkij . 1915 m. liepos 28 d. jis skelbia : « Gerai reikia sis moninti : tautos nemiršta ; pažemintos ir engiamos, jos su skausmu neša joms užd t jung , ruošdamosios revanšui ir perduodamos iš generacijos generacij li dn neapykantos ir keršto palikim . Kod l, tad, nepasvarstyti, jau nuo dabar, su tyra s žine, apie taut teises ir j teisingas aspiracijas. Kod l neprad ti, su nuoširdžia valia, keistis paži romis, tarpiška, ar betarpiška, apie šias teises ir aspiracijas su tikslu, pagal galimumus, jas atsižvelgti ».

²⁸Ži r. Pauliaus III bules 1537 m. birželio 2 d. ir 1542 m. kovo 21d.

²⁹Ži r. aukš iau cituot encyklik *Libertas*.

Yves La Bri re taip komentavo š pareiškim : « Atmintini žodžiai atžym ti nauding ir teising dal , kuri tautybi teis s sistemoje gl di ir kuri, absoliutine prasme suformuluota, gali tautas didžiausias katastrofas nuvesti»³⁰. Atrodo, kad Benediktas XV toliau pramat , negu Yves La Bri re... nes Benediktas XV savo enc. *Pacem* 1920 m. geg. 23 d. taip patiksimo Bažny ios doktrin : «Iš tikr j , Evangelijoje n ra vienokio meil s statymo paskiriems asmenims, o kitokio statymo tautoms ir valstyb ms, kurios galutinėje s skaitoje t ra tik žmonė samb riai ».

V liau, popiežius Pijus XI savo enc. *Ubi Arcano Dei*, 1922 m. gruodžio 23 d. primena, kod l Bažny ia intervenuoj a politin srit , ir taut apsisprendimo teis s klausimu taip rašo : «Visos tautos, kaip vienos žmonijos šeimos nariai, turi savo tarpe broliškai sugyventi » ir nepamiršti, « kad ir kitos tautos turi teis gyventi ir gerov s siekti»³¹.

Popiežiaus Pijaus XII encyklikose ir kalbose nuolatos galima rasti prisiminim apie taut apsisprendimo teis bei kitas taut teises. Tai buvo prad ta 1939.X.20 d. enc. *Summi Pontificatus*, kurios mintis cituoj u pradžioje. Gal aiškiausiai ši mintis yra pareikšta enc. apie «Kankin Vengrij » 1956 m. spalio 28 d., kur popiežius Pijus XII taip sako : «Negalima kraujuose paskandinti teising taut laisv ». Jo kal din s 1939 ir 1941 m. kalbos, 1945 m. birželio 2d. kalba kardinolam, skelbia «teis visoms tautoms, didel ms, ar mažoms, gyventi ir nepriklausomomis b ti », pasmerkia priespaud , atvir , ar pasl pt , vis tautini mažum ir tvirtina: « Visos tautos, mažos ar vidutin s ypa iai, reikalauja, kad joms b t leidžiama savarankiškai savo likim tvarkyti» ; «turi b ti laiduojamas lygiateisiškumas ir teritorin nelie iamyb ».

Kolonijalizmo problemas popiežius Pijus XII paliet 1954 ir 1955 m. Kal d kalbose³². Tas pa ias problemas dar daugiau paryškino kai kurie vyskupai savo laiškuose. Ypa iai gaus s pasisakymai yra vairi Afrikos krašt vyskup : Rabat (52.11.15 d.), Tanganikos (1953 m. liepos m n.), Madagaskaro (1953 m. gruodžio m n.), Kamer no (1954 m. Velyk prog a)³³. Štai kelios mintys iš 1956 m. rugp. m n. Midagaskaro Vyskup ir Belgijos Kongo Vyskup pirmojo pasisakymo (1956 m. liepos 2d.): « Visi bet kurio krašto gyven tojai turi pareig aktingai prisid ti prie bendrosios gerov s. Jie turi teis dalyvauti vieš j reikal tvarkyme. Valstyb glob ja turi

³⁰ *La Patrie et la Paix*, 85 psl.

³¹ Ži r. cituot veikal *Popieži Enciklikas*, 239 psl.

³² Ži r. *Documentation Catholique*, 1955 ir 1956 m. sausio m n. nr.

³³ Ži r. *Doc. Cath.*, 1955 m. geg. 1 ir 29 d. nr.

prievol laikytis šios teis ir paskatinti jos vykdym politinio laipsniško aukl jimo b du. Vietiniai gyventojai turi prievol sis moninti apie j atsakomyb s komplikuo tum ir pasiruošti tinkamai j atlikti. *Bažny iai nedera pasisakyti kuriais b dais kuri tauta turi išsilaisvinti. Ji laiko emancipacij , teis ta, jei ji vyksta pagerbiant savitarpines teises* »³⁴. Charekteringas taip pat pasisakymas yra Indonezijos Vyskupo Mgr. Van Bekkum: «Bažny ia gali egzistuoti misijos pad - tyje krašte, kuris nesinaudoja laisve, bet ji tegali bujoti tik laisvame krašte. Palaikykite savo misijonierius, tik dami tai, k jie jums skelbia ir pad dami jiems skelbti Bažny i visoms tautoms, kaip laisv s prieglobst »³⁵.

Vyskup pareškimai gali atrodyti dr s s, bet jie suprantami, jei prisiminsime, kad Pijus XII jau 1939 m. Kal d kalboje yra pasak s: «Vienos tautos noras gyventi niekuomet neturi reikšti mirties sprendim kitai tautai». Jei ži r sime, k dabartinis popiežius Jonas XXIII mums r pirmu klausimu skelbia, tai tur sime prisiminti jo 1958 m. pirm j per radij kalb ir jo pirm j enciklik 1959 m. birželio 29 d. Štai keli jo paskelbti principai. Savo pirmoje 1958 m. kalboje per radij popiežius Jonas XXIII skelb , kad: « Tautos reikalauja taikos, teisingumo ir santaikos ». Taika turi b ti « pagr sta kiekvieno tes tomis teis mis ir maitinama broliška meile ». «Yra didelis skirtumas tarp taikos ir vergijos. Tikroji taika, tai ramyb laisv je ». Savo enciklikoje popiežius Jonas XXIII pasmerkia paverg jus : « Tie, kurie kitiems laisv atima, negali savo našo duoti taut vienybei... Taut gerov tegal s b ti atstatyta, kai nusiteikimai bus taikingi, kai bus apsaugota kiekvienos tautos teis s, kai visur viešpataus tinkama laisv Bažny iai, tautoms ir visiems pilie iams »³⁶.

V. Kelios mintys apie Katalik Bažny ios doktrin TAUT APSISPRENDIMO TEIS S KLAUSIMU, MARKSIZM IR JUNGTINI TAUT ORGANIZACIJOS VEIKL

1956 m. Kal d kalboje Pijus XII yra pasisak s, kaip katalikai ir kiti tikintieji tur t marksizmo atžvilgiu laikytis, b tent: «Akivaizdoje priešo, nusista iusio užkergti visoms tautoms netoleruotin gyvenimo lyt , tik tvirta ir vieninga laikysena vis tu,

³⁴ Ži r. *Les Missions Catholiques*, 1956 m. spalio m n. nr.

³⁵ Ži r. *Informations Catholiques Internationales*, 1956 m. gruodžio 1 d. nr., 9 psl.

³⁶ Ži r. *La Croix*, 1958.X.31 d. ir 1959.VII.4d.

kurie myli ties ir gerov, gali taik išgelbėti»³⁷. Ir Katalik Bažnyia marksist užmetimui, jog ji palaikanti «kolonijalizm», ar kapitalistin režim, yra davusi graž atsakym Togo bei Vakar

Pranc žiškos Afrikos vyskup I pomis: «Bažnyia yra universali. Ji teieško tik bendrojo g riu. Savo prigimtimi ir Bažnyia ir jos veikla yra virš tautin ir virš valstybin ...Žinokite, t sia vyskupas, kad Bažnyia yra visiems kraštams ir visiems laikams. Joks kraštas ir joki epoka negali jos savintis, nei pretenduoti bet kok „monopol“ Bažnyios atžvilgiu ... N ra nei Pranc zijos, nei Vokietijos, nei Kinijos, nei Afrikos Bažnyios, t ra tik „ J zaus Kristaus Bažnyia“ visuomet ir visur, koks kraštas beb t »³⁸.

1957 m. Pijus XII savo enc. *Fidei Donum* komunizmo atžvilgiu taip pasisako: « Trokšdami žmoniško ir krikšioniško progreso Afrikos gyventojams, Mes laikome reikalinga pakartoti j intencijai M s iškilmingus ir rimtus sp jimus, kuriuos ne kart esame pareišk viso pasaulio katalikams. Pirmasis pavojus, didžiausias ir visuotinis yra komunizmas bet kokiomis lytimis ir bet kuriuo laipsniu besireiški s. Jis gr sina viskam, užvaldo visk, siterpia visur, atvirai, ar veidmainingai: žmogaus kilnum, šeimos šventum, tvark ir visuomen s saugum, ypa iai religij, eidamas ligi atviro Dievo paneigimo ir ypa iai katalik religijos»³⁹. Prieš dvidešimt met panašiai yra skelb s Pijus XI. Ir toliau Pijus XII t sia: « Nesileiskime apgaunami ir suvedžiojami. Marksizmas, jei jis neatsisakys savo princip, yra m s civilizacijos žymiausias pavojus »⁴⁰. Tod l katalikai turi b ti akylus, nes krikšionyb nereiškia vien kulto praktikas. Krikšionyb reiškia r pinim si, kad « Evangelijos mokslas ir dvasia gyvenime b t taikoma » ... Katalikai turi suprasti, jog b ti geru kataliku, geru krikšioniu, reiškia b ti «krikšionišku raugu, kuris traukia Diev visas žmoni mases, kurios be Dievo negali apseiti»⁴¹.

Marksizmo atžvilgiu Katalik Bažnyia nuolatos ieško sitvirtinti ir pusiausvyros nešti marksizmo keliamas suirutes ir tai ji daro evangelijos inspirojama visais klausimais.

Kalbant apie Katalik Bažnyios doktrin taut apsisprendimo teis s reikalu, reikia drauge prisiminti ir tai ko Jungtini Taut organizacija siekia tuo pa iu klausimu. Ži r dami J.T.O tiksl ran-

³⁷ Ži r. *Documentation Catholique*, 1242 nr., 1957.1.6 d., 18 psl.

³⁸ Ži r. *Documentation Catholique*, 1955.V.1 d. nr., 546 psl.

³⁹ *La Croix*, 1957.V.28-29 d. nr.

⁴⁰ Ži r. *Documentation Catholique*, 1955.V.1 d. nr., 547-548 psl.

⁴¹ Ten pat.

dame, kad ji ieško savo kompetencij prapl sti visas kolonij teritorijas, neatsižvelgdama net vadinamus rezervuotus klausimus, kur ji netur t kištis, ir paskatinti nepriklausomyb visas kolonijas, net dabar dar neturinias autonomijas⁴². J.T.O. tai daro pagal savo Chartos XI skyri , lie ianti ne autonomiškas teritorijas, pagal XII ir XIII skyri nuostatus, lie ian ius globojamus kraštus ir ypa iai pagal VII skyri , kur kalbama, kad J.T.O. turi visuomet intervenuoti pavojaus taikai ir taikos sulaužymo bei užpuolim atvejais⁴³. Atsižvelgiant tai, kad J.T.O. nari daugum sudaro prieš kolonijalizm nusistat kraštai, ypa iai reikia prisiminti Katalik Bažny ios doktrin taut apsisprendimo teis s klausimu ir steb ti, kaip praktikoje J.T.O. šiuo klausimu laikosi. Reikia sp ti, kad J.T.O. sieks prapl sti savo veikimo kompetencij kolonij klausimais vis labiau ir labiau, kad visos kolonijos nepriklausomyb atgaut . Šitokiam reiškiniui ple iantis, reikia manyti, kad J.T.O. vien dien tur s sikišti ir Soviet S jungos teritorijos klausimus, tuo b du b t pajudintas ir šioje srityje taut apsisprendimo teis s klausimas, remiantis ne vien Katalik Bažny ios doktrinos šiuo reikalu pagrindais, bet ir pozityvin s teis s nuostatais, kuriais veikia J.T.O., laikydamosi tarptautin s teis s, moral s ir teisingumo d sniu.

Kel ios baigiamosios mintys

Pirmiausia galima konstatuoti, kad Katalik Bažny ios doktrina apie taut apsisprendimo teis praktikoje truputis po truputis laimi. Ta doktrina Bažny ios buvo skelbiama daug anks iau, negu j pasisavino pasaulie iai juristai bei politikai, kurie vis jieškodavo technišk s vok , kaip reikt taut apsisprendimo teis suformuluoti, išreikšti bei pritaikyti taut gyvenime. Žymia dalimi d l Bažny ios doktrinos sustipr jo ir tautinis kai kuri taut jud jimas. Juk nemaža taut siek nepriklausomyb s XIX ir XX amžiuje ir nemaža j nepriklausomyb gijo. Bažny ios doktrina patvirtina nat ral teis , ji leidžia ir sako b ti patrijotais, ji yra laidas žmoni santaikai, taikai, bendradarbiavimui ir laisvei. Jos principai yra aišk s.

Antra, reikia pabr žti, kad katalikai, pažindami Bažny ios doktrin šiuo klausimu, turi b ti aktingai nusiteik veikti taut

⁴² Ži r. ta linkme M. Flory straipsn *La politique coloniale des Nations Unies*, žurnale *Revue de l'Action populaire*, 1957 birželio m. n. nr., 679-691 psl.

⁴³ Ten pat, 681 psl.

apsisprendimo teis s reikalu, ypa iai, kai tautos veda kov už nepriklausomyb ir laisv , juo labiau, kad išsilaisvinimo reiškiny yra šiandien visuotinis dalykas. Juk Bažny ia sakmiai aprobuoja vis taut aspiracijas nepriklausomyb ir ieško tai pagyvinti bei pušiausvyros nešti pagal pa i evangelijos esm .

Pagaliau, reikia priminti, kad katalikai turi pareig ir prievol susir pinti, kad Bažny ios doktrina apie taut apsisprendimo teis b t tinkamai pažinta ir siekiama gyvendinti. Šiuo klausimu lietuviai katalikai turi dom tis ir ji sekti tarptautiniame gyvenime, nes Lietuvi Tauta laukia iš laisv je esan i lietuvi paramos, pagalbos ir kovos už Lietuvos Laisv ir Nepriklausomyb , ypa iai, kai jie nuolatos patiria apie nauj valstybi susik rim . Šia proga prisimintini pranc zo rašytojo Charles Péguy žodžiai : « Katalik doktrina yra nepaprastai kilni ir graži. Josios principai visais klausimais yra be priekaišt . Bet katalikai pasirodo žiopliais juos gyvenime pritaikyti ». Užtat, taut apsisprendimo teis s reikalu katalikai turi suglaustomis gretomis veikti, kad šioji teis visoms tautoms b t taikoma, ne vien Azijos, ar Afrikos tautoms ir tautel ms.

**S rašas veikal bei straipsni ruošiant paskait Katalik
Bažny ios doktrina apie taut apsisprendimo teis .**

- J. E. Vysk. V. Brizgys, *Popieži enciklikos*, Lux, 1949 m.
Y. de la Briere, *La Patrie et la Paix*, Paris.
Les Affaires Etrangères, Presses Universitaires de France, Paris 1959.
Colonisation et conscience chrétienne, Arm. Fayard, Paris 1953.
Lietuvos Episkopato direktyvos katalik akcijai Lietuvoje, 1930.
Prel. Dr. L. Tulaba, *Katalikai, pasaul ži ra ir politika*, Roma 1958.
Lietuvos R. Katalik Episkopato direktyvos Katalikams, Roma 1952.
La conscience chrétienne et les nationalismes, Ed. P. Horay 1959.
Pensée chrétienne et communauté mondiale, Arm. Fayard, Paris 1958.
Code social, Ed. Spes, Paris 1948.
Code de Morale Politique, Ed. Spes, Paris 1957.
Code de Morale Internationale, Ed. Spes, Paris 1951.
Encyclopédie Française, t. XI, *La Vie Internationale*, chap. I ir II.
Mgr. Guerry, *La doctrine sociale de l'Eglise*, Bonne Presse, Paris 1957.
— *L'Eglise et la communauté des Peuples*, Bonne Presse, Paris 1958.
R. P. Rétif, *L'Eglise et le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes*, žurn. *Mission de l'Eglise*, 1957 vasario m. nr.
La Croix, 1957.V.28 d., 1958.X.31 d., 1959.VII.4 d.
La Documentation Catholique, 1955.1 d., 1957.1.6 d. nr.
Informations Catholiques Internationales, 1958.V.1 d. nr.
R. Regout, S. J., *La doctrine de la guerre juste*, Pedone, Paris 1934.
Ch. Rousseau, *Droit International Public approfondi*, Dalloz, Paris 1958.
Revue de l'Action Populaire, 1958 m., 121 nr., kur yra straipsnis R. P. Bose,
Droit des peuples à disposer d'eux-mêmes.

- Hans J. Morgenthau, *The paradoxes of nationalism*, Yale Review, Summer, 1957.
- A. de Soras, *L'Eglise et l'anticolonialisme*, Série *Orientations*, Ed. Spes, Paris, 1957.
- Tu es Petrus*, Paris, 1934.
- L'Eglise et la Liberté*, Ed. Pierre Horay, Paris 1952.
- La paix intérieure des nations*, Libr. Desclée, Paris, 1952.
- Hiérarchie Catholique et Morale coloniale*, Paris.
- G. Scelle, *Précis de Droit International Public*, Rec. Sirey, Paris.
- *Manuel Élémentaire de Droit International Public*, Paris 1943.
- P. Fauchille, *Traité de Droit International Public*, Libr. Rousseau, Paris 1922.
- R. Barraine, *L'Organisation des Nations Unies*, Paris 1946.
- R. Redlob, *Histoire des Grands Principes du Droit des Gens*, 1923.
- A. de Lapradelle, *Le Marxisme tentaculaire*, Paris 1942.
- Ivo Lapenna, *Conceptions Soviétiques de droit international public*, Paris 1954.
- Jean Yves Calvez, *Droit international et souveraineté en U.R.S.S.*, Paris 1954.
- Cl. Alb. Colliard, *Actualité Internationale et diplomatique*, Ed. Montchrestien, Paris 1954.
- N. Politis, *La Morale Internationale*, Ed. Baconnière 1943.
- Luigi Sttjrzso, *La communauté internationale et le droit de guerre*, Paris 1931.
- Les Frontières Européennes de l'U.R.S.S.*, Arm. Colin, Paris 1957.
- J. Diamandesco, *Le problème de Vaggression*, Paris 1936.

St asys Antanas Ba kis

Paryžius